

Theseus-Ariadne Öyküsü Dış Dünya ve Ruhun Paralel İşleşmelerinin Tanımlanmasında Bir Sembol

Binnur GÜRLER

Doç.Dr.,

Dokuz Eylül Üniversitesi

Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü

Öğretim Üyesi

Mitoloji tamamen çözülmüş somut gerçekleri sunar. Bu açıdan mitoloji insan davranışları gibidir. Bozulur fakat bozulanın yerini yeni yaratılar alır. Yunan mitolojisinde insan ya da toplum davranışlarındaki baskın nesnel özellikler işlenir.¹ Mitoloji genellikle ölümsüzlerin kahramanlıkları hakkında geleneksel öyküler içerirken yanlış ya da doğru insanların inandıkları fikirleri aktarır. İnsan ya da doğa varlığıyla ilgili derin gerçekleri sembolize eder, sıklıkla doğa olaylarını açıklamaya çalışır. Modern psikologlar, mitolojinin insan doğası ile ilgili derin gerçekleri sembolik olarak temsil eden hikayeler olduğunu kabul ederler. Bunlarla arzular, düşler ve korkular açıklanır. Bu nedenle mitolojik öyküler psikolojik güce sahiptirler.² Mitoloji popüler kültür için kolektif psikolojik enerjinin güçlü kaynağıdır. İnsan varlığıyla ilgili bu çok güçlü öyküler nesilden nesle aktarılırlar.³ Mitoloji yüz yüze gelinen ve nedeni bilinmeyen bir çok olayı açıklamaya yarar. Gerçekçi olmaktan çok duygusal olan neden ve etkileri içeren tecrübelerin özel dizisidir. Başka tecrübelerle aralarında ilişki ve benzerlik kurulabilir. Genel kavramlar için kişisel ve görsel imajlar düşünülmüştür. Tecrübenin bir çeşidi diğerine ilişkiler ya da benzerliklerle bağdaştırılır.⁴ Mitoloji problemleri kişisel şekilde sunar. Kahramanlar kendi bireyselliklerini korurken insan arzu ve duygularıyla ilgili bir örnek olmaya da başlarlar. Tüm bunların ötesinde ev-

1 Brian Vickers, *Towards Greek Tragedy*, New York 1979, 211, 212.

2 X.J.Kennedy, Dana Gioia, *Literature, An Introduction to Fiction, Poetry and Drama*, Sixth Edition, New York 1995, 808.

3 Kennedy- Gioia, 816,818.

4 C.M.Bowra, *The Greek Experience*, London 1958, 103.

rensellik söz konusudur.⁵ Mitoloji yaşama dair her şeyin sembolünü içerir. Zihindekileri gözle görülür hale getirir. Semboller umulmadık şekillerle ve unutulmamış yollarla sunulur. Mitoloji, dini gözlemlerin nedenlerinin onaylanmasına ya da hatırlanmasına yardımcı olurken aynı zamanda onaylanmış ve yerleşmiş gelenekleri dini olanlardan ayırır.⁶

Bu ruhsal gıda yani mitoloji, Yunanlılardan Romalılara ve onlardan bütün Avrupa'ya geçer. Böylece Yunan ve Roma uygarlıklarının devam eden ruhsal gücü Avrupa'nın uygarlaşmasına, farklı zamanlarda dersler vererek, yardımcı olur.⁷ Theseus ve Ariadne'nin öyküsü içerdiği semboller, psikolojik çözümler ve felsefi derslerle uygarlıkları ve zamanı aşan en güçlü örneklerden biridir.

Öykü

Ariadne, Minos ile Pasiphae'nin kızıdır. Atina kralı Aigeus'un oğlu Theseus Girit'e Minotauros'la çarpışmaya geldiğinde Ariadne yiğidi görmüş ve görür görmez de ona tutulmuş. Minotauros'u barındıracak Labyrinthos'u Daidalos kurduğu gibi, Theseus'un buraya girip çıkması için de Ariadne'ye bir yumak iplik kullanması fikrini de o vermiş.⁸ Theseus da karışık ve karanlık dehlizlerden ilerledikçe yumağı açıp ipliği yere bırakmış. Canavarı öldürdükten sonra çıkış yolunu ona bu iplik göstermiş. Sonra da Theseus Ariadne'yi kaçırıp Naksos adasına götürmüş ama hayatını kurtaran bu kızı o adada bırakıp gitmiş, bir gece kız uyurken gizlice kaçmış. Ariadne uyanıp adada yapayalnız kaldığını görünce ağlayıp Theseus'a lanet ederken, yurduna yaklaşan Theseus, babası Aigeus'un tembihini unutup beyaz yelken açmamış, bunu gören kral Aigeus, oğlu öldü sanıp kendini Ege (Aigaios Pontos/Mare Aegeum) denizine atarak intihar etmiş.⁹ Theseus böylece öç Tanrıçası tarafından cezalandırılmış ve Ariadne'nin Zeus'a yaptığı dua yerini bulmuş olur. Öte yandan Ariadne terk edildiği kıyıda ağlayıp yas tutarken onu kurtaracak ve sevecek olan Dionysos alayı ile büyük bir cümbüş içinde yaklaşmaktadır.¹⁰ Dionysos gelmiş, kızın güzelliğine vurulmuş ve onu alıp Olympos'a götürmüş. Düğün hediyesi olarak da Ariadne'ye Hephaistos'un yaptığı altın bir taç vermiş, sonra da taç gökte bir yıldız olmuş.¹¹

Theseus ile Ariadne'nin öyküsünün güzel dizelere döküldüğü eser Catullus'un Hellenistik ilkelere uyularak yazılmış olan uzun şiirlerinden 64. şiiridir.¹² Bir epithalamium olan bu şiirde Tanrıça Thetis'in Peleus'la evlenmesi

⁵ Bowra, 111.

⁶ Kennedy-Gioia, 809.

⁷ Gilbert Highet, *The Classical Tradition, Greek and Roman Influences on Western Literature*, New York 1985, 546.

⁸ A.Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul 1978,86.

⁹ Homeros, *Odysseia*, XI, 321-325, Will Durant, *The Story of Civilization, The Life Of Greece*, New York 1939, 23; Erhat, 20, Plutarchos, *Lives*, "Theseus", Loeb Library.

¹⁰ Catullus, *Bütün Şiirleri*, çeviren: Çiğdem Dürüşken, Erdal Alova, İstanbul 1997,187.

¹¹ Erhat, 59.

¹² Catullus 169-198.

anlatılır. Hikaye başladığında Argo gemisi, içindeki kahramanlarla, Altın Postu alıp getirmek üzere Kholkis'e doğru yola çıkmıştır. Şair daha sonra, Argonautların yolculuğunun geri kalan kısmını artık anlatmadan hemen Thessalia'da Peleus'un sarayındaki düğünü anlatmaya başlar. Gelini beklemek üzere hazırlanan sarayın görkemini ve gelin yatağını anlattığı sırada yatağın üzerine serilmiş olan örtüden söz açar. Bu örtünün üzerine Ariadne'nin öyküsü işlenmiştir.¹³

Eski insanların resimleriyle donanmış bu örtü 50

kahramanların hayranlık uyandıran erdemlerini yansıtır ustalıklı.

Dalga dalga yankılanan Dia kıyısından bakarken

Hızlı gemisiyle uzaklaşıp giden Theseus'i görür

Yüreğinde gem vurulmuş öfkeler taşıyan Ariadna,

Hatta daha yeni gördüğü şeyleri gördüğüne inanmaz 55

Çünkü aldatıcı uykusundan uyanır uyanmaz

Kendini ıssız bir kumsalda bırakılmış bir zavallı olarak görür.

Delikanlıysa suları savurur küreklerden onu unutmuş kaçıp giderken,

Esip geçen fırtınalara bırakır verdiği boş sözleri.

Uzaktardan, yosunlardan Minos'un kızı hüznünlü gözlerle 60

Bacchus şenliğinde taş kesilmiş bir heykel gibi ona bakar,

Ne yazık ki, dev dalgalarda çalkalanıp durur.

Sarı saçlı başını saran ince uzun kurdelesini yok artık,

Taşımıyor göğsünü örten incecik giysisi

Bağlı değil artık yuvarlak bir kuşakla süt dolu memeleri, 65

Her şey kaymış bütün gövdesinden oraya buraya

Tuzlu dalgalar ayaklarının önünde oynaşırken onunla:

O sırada ne kurdelesini, ne de suyun üstünde çalkalanan giysisi

Onun için önemliydi, bütün kalbiyle sana Theseus,

Bütün ruhu, bütün aklıyla sana takılıydı bitik kız. 70

.....

işte böyle gem vurup yere serdi yabancı canavarı Theseus, 110

boynuzlarını rüzgarlara boşu boşuna çarpıp dururken.

Büyük bir başarıyla döndü oradan sağ salım

Başboş ayak izlerini ince bir iplikle denetleye denetleye,

Dolambaçlı dönemeçlerden çıkarken

¹³ Müzehher Erim, *İşte Şair Catullus (Ecce Poeta)*, Ankara 1998, 76-77.

Yapının göze çarpmayan labirenti aldatmasın diye kendini. 115

Ama ne diye ayrılıp ilk türkümden

daha çok şey hatırlatayım ki, babasının yüzünü ardında bırakan kızı,
kız kardeşinin, sonra annesinin sarılışını
kızı için ölesiye sevinç duyan o zavallı kadını,
bunların hepsine Theseus'in aşkını yeğ tuttuğunu, 120
ya da bir tekneye binip Dia'nın köpüren kıyılarına ulaştığını,
ya da savsak düşünceli kocasının
uykudan gözleri kapanan eşini terk etmesini?

.....
Theseus ise karartıp koyu bir sisle zihnini
Uzaklara yollamıştı nankör yüreğiyle,
Önceden tutarlı aklında tuttuğu buyrukları, 210
Yaşlı babasına bir sevinç ışığı yollamayıp
Bildirmede kazasız belasız Erectheus limanına ulaştığını.

.....
Ama kalenin tepesinden çevreyi gözlerken babası
Durmadan akan yaşlarla tüketip tasalı gözlerini
Görür görmez rüzgarla şişmiş yelkenleri
Bıraktı kendini kayaların doruğundan aşağı,
Yitip gittiğine inanarak Theseus'in acımasız bir yazgıyla.
Girince Theseus babasının ölümüyle çıldırmış bir halde 245
Yasa bürünmüş evine,
Minos'un kızına verdiği kedere benzer
Bir acı duydu vefasız yüreğinde.

O sırada uzaklaşıp giden gemiye bakakalan kızcağzın
Türlü kaygılar gidip geliyordu yaşlı yüreğinde. 250
Yatak örtüsünün başka bir yerindeyse ışık saçan Iacchus
Uçarcasına geziniyordu bir Satır alayıyla ve Nys'dan doğan
Silenlerle birlikte
Seni arayarak, Ariadna, senin aşkınla yangınlara düşmüş,

.....

Ariadne'nin Yolu = Dünyayla Temasin ve Doğayı Yenmenin Yolu= Pratik

Daidalos'un kurduğu, içinde Minotauros'un yaşadığı, Theseus'un Ariadne'nin verdiği yumak sayesinde içerisine yolunu kaybetmeden girip çıktığı labirent aslında bir semboldür. Labirent farklı uluslarda, tüm alan uzun ve zor-dar bir yoldan oluştuğu için, dinsel bir sembol olarak tanımlanır. Labirent dinsel bir dans için de hizmet veriyor olabilir. Antik Yunan'da yer mozaïği dekoru olarak kullanılması da bunu gösterir. Farklı kültürlerin bir çok mitolojik öyküsünde labirent, kahramanın büyük gayeye ulaşmak için kat edeceği yoldur. Psikologlar labirenti merkezin araştırılmasının açıklanması olarak tanımlar.¹⁴ Theseus-Ariadne öyküsünde labirentin ortaya koyduğu zorluk, yumakla yani pratik bir çözüm/zeka ile yenilmiştir.

Pratik, hakikat ve gerçekliğin kanıtı, insanı dünyayla ilişkiye geçiren olgudur. Bazı düşünürler dinden, felsefeden, sanattan ve politikadan daha etkili bir güç olduğunu, insanın ve dünyanın birbiriyle bağlantılanma tarzını oluşturduğunu kabul ederler.¹⁵ Pratik ve bağlantılı olarak teknolojinin insanın doğa ile baş etme tarzını, hayatını sürdürmesi için gerekli üretim sürecini açığa vurur ve böylelikle aynı zamanda insanın toplumsal ilişkilerinin oluşum tarzını ve bu ilişkilerden kaynaklanan zihinsel kavrayışları ortaya koyduğu savunulur. Pratik bir bakıma bilimsel yöntemdir.¹⁶

Eskiçağ, Yunan ve Roma dünyaları modern bilimin temelini oluşturur. Yunan-İskenderiye-Roma kültürü gözlemleri, hipotezleri, teorileri ve keşifleriyle modern bilimsel düşüncenin kaynağıdır. Bu kültür ortamı aynı zamanda insanın ilk kez kendisine doğa ve evrenle ilişkili olarak kendi konumu ve rolü hakkında rasyonel sorular sormaya başlamasını da sağlamıştır. Böylece bilim ve iktidar ile bilim ve teknoloji arasındaki ilişkiyle beraber çağdaş toplumumuzun karşılaştığı tüm sorunlar gündeme gelmeye başlamıştır.¹⁷ Bilim, teknoloji ve felsefenin renkleriyle donatılmış bu yol, yani Ariadne'nin yolu Atina'dan İskenderiye'ye ve oradan Roma'ya uzanmış, bugünün bilim ve teknoloji merkezleri için kılavuzluk yapmıştır.¹⁸

Modern Yaşamın Psikolojik Çözümlerinde Sembolik Bir Değer ve Felsefi Gerçeklerin Esrarlı Sunuşu

Yüzyıldan yüzyıla insanlar Yunan mitolojisinin etkisinde kalmışlardır. Bu farklı yollarla gerçekleşmiştir. Farklı güzellikler ve değerler barındıran bu öykülerin bazıları korunmuş bazıları ihmal edilmiştir. Bu öyküler eğitirler ve

14 Hans Biedermann, *The Wordsworth, Dictionary of Symbolism*, New York 1992, 200.

15 Franco Ferrarotti, "Endüstri Devrimi ve Bilim, Teknoloji ve İktidarın Yeni Nitelikleri", *Bilim ve İktidar* (Derleme: Federico Mayor, Augusto Forti, Çeviren: Mehmet Küçük), TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, Ankara 1997, 47.

16 Ferrarotti, 48.

17 Augusto Forti, "Eskiçağda Bilim, Felsefe ve İktidar", *Bilim ve İktidar* (Derleme: Federico Mayor, Augusto Forti, Çeviren: Mehmet Küçük), TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, Ankara 1997, 14.

18 Forti, 13.

gerçeğin çeşitli yüzlerini gösterirler. Bununla beraber mitolojik öykülerde üç temel prensibin varlığı kabul edilir: Bir tanesi tek olarak tanımlanabilen tarihi gerçekler, ikincisi sürekli olan ve aynı kalan bir sembol olarak psikolojik ve felsefi doğrular, üçüncüsü ise sonsuz olarak tekrarlanabilen doğal yöntemlerin yansması.¹⁹

Modern düşünce ve edebiyat içindeki klasik etkinin çok ilginç gelişmesi Yunan mitolojisinin yeniden yorumlanması ve hayata geçirilmesidir. Bu iki farklı alanda olur, iki farklı yönde görülür. Bir tanesi tamamen edebi ve dramatiktir. Diğeri dolaylı olarak edebi, daha çok psikolojik ve felsefidir. Doğal olarak ürünleri de bu alandadır. Yeniyi keşfederler ve mitolojik gelenekteki aksiyonları nakletmek için hala inanılabilir motifler sunarlar.²⁰ Modern zamanda mitolojik olaylara iyi psikologlar gözüyle bakılır. Çağın insanı ve davranışları bunlarla çözümlenmeye çalışılır.

James Joyce, Tristan Tzara, Wystan Hugh Auden, Salvador Dali, Thomas Stearns Eliot ve daha başkaları tarafından bilinmeyen ve açıklanmayan kişisel deneyimlerden, garip, alışılmadık mitlerden, anlaşılması güç dinsel uygulamalardan ve gözlenemeyen olaylardan sıklıkla yapılan alıntılar ve anlaşılması güç sembollerle yeni bir yarı dinsel kült yaratıldı.²¹

Örneğin, Theseus'un otobiyografisinde Andre Gide, Ariadne'nin Theseus'u tekin olmayan labirentten geri çıkartmak için ona rehber olacak bir iplik vererek gerçekten onu kendisine bağlamak için uğraştığını ve bunun, onun daha sonra çöl gibi bir adada terk edilmesine neden olduğunu yazar. Ada mitolojik bir coğrafya olarak sembolik değer taşır, cennetin sembolüdür ve ikinci yaşama birleştirilir.²² Ayrıca Theseus, Ariadne'yi Naksos adasında unuttuğu gibi Atina'ya yaklaşırken de beyaz yelkeni açmayı unuttur (ki bu beyaz yelken onun hayatta olduğunu babasına söyleyecektir; böylece dolaylı olarak babasının intihar etmesine ve kendisinin tahta ulaşmasına neden olur).²³

Gide'ye göre Theseus çok cazip mitolojik bir şampiyon değildir. Gide ona cinsel ahlaksızlığın alışılmamış kinik tipini yüklemiştir. "Arzuyu tatmin etmeden ayrılmayı hiç sevmem" diyerek bir kardeştan diğesine döner. Theseus, söylencede, önce Ariadne'ye ilgi duymuş daha sonra ise kız kardeşi Phaedra ile evlenmiştir.²⁴ Tüm bu hayal kırıklıkları nedeniyle Ariadne'nin eşarbi her zaman aşk şiirlerinde hıyaneti açığa çıkarma ve yalnızlığın acıklı/dokunaklı işareti olmuştur. Ovidius'un söylediği gibi bu eşarp ile Ariad-

19 Gilbert Highet, *The Classical Tradition, Greek and Roman Influences on Western Literature*, New York 1985, 520.

20 Highet, 535.

21 Highet, 256.

22 Hans Biedermann, *The Wordsworth, Dictionary of Symbolism*, New York 1992, 185.

23 Highet, 535.

24 Highet, 536; Will Durant, 50 dipnot 55.

ne aşkı rüzgarla yavaş yavaş tekrar Naksos'a sürüklemektedir.²⁵ Thomas Stearns Eliot, az kirlenmiş, çok güzel, fakat az kederli olmayan Yunan söylencelerini modern yaşamın manasızlığına ışık tutarak anlatmak için kullanır. Başka uygarlıktan bir imge, canlı bir mit arar. Rönesansın şairleri Yunan-Roma mitoloji ve tarihini tanımladıkları kahramanca işlere değer katmak amacıyla soylu bir zemin olarak kullandılar. Eliot, bunun ziddini yaptı. Rönesans şiirinde kahramanlar Hektor ya da Helen ile karşılaştırılabilir. Çok yakışıklı, yiğit ve çok güzeldirler. Eliot, modern inançsızlığı aşağılık ya da rezil olmakla bir tutar. Çünkü dünya alçaklığı, şerefsizliği, kabalığı, gereksiz tekrarları ve şikayetleri hoş görmektedir. Çünkü aktörlerde heroik çağdakine göre eksiklik vardır, trajedi içerisinde bir suç yüceltilir. Sweeney, Eliot'un dünyamızda gördüğü tipik eğilimlere göre yarattığı figürlerden biridir. O Ariadne'yi terk eden Theseus'dur.²⁶

Mitolojinin sadece tek olayların yankıları olmadığı derin felsefi gerçeklerin esrarlı sunuşları olduğunun düşünüldüğü bu yeni düşünce ekolü 19.yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu ekol Almanya'da G.F.Creuzer'in "The Symbolism and Mythology of the Ancient Peoples (1810-12)" adlı çalışması ile başlar. Fakat daha geniş etkilerini Fransa'da yapar. Kreuzer'in kitabı Fransız bilim adamı J.D.Gulgnaut tarafından "The Religions of Antiquity, Considered Principally in their Symbolic and Mythological Forms (1825-51)" adıyla 10 cilt halinde çevrilir. 1825-1830'larda geçmişe duyulan aşk ve idealize edilmiş dramatik konular gündeme gelir. 19. yüzyılda büyük bir entelektüel hareket olur. Tarih, arkeoloji ve jeoloji yaşamın kalabalık formlarının yükseliş ve azalmasının yeni fark edilen yanlarıdır. Dünyamızın entelektüel ufku tamamen değiştirmişlerdir.²⁷

40'lar, 50'ler ve 60'larda Fransa'da böyle başka kitaplar da yazılır. En dikkat çeken Louis Menard tarafından yazılmış olan "Hellenic Polytheism"dir. Tatlı rokoko dekorasyonun yerini alan Yunan söylenceleri, "Fransız Parnasians"ı ve gizli gerçekliğin izlenmesi için gereklidir. Mitoloji, hem dış dünya hem de ruh için önemli olan işleyişin sembolü olarak düşünülür. Aynı zamanda fiziksel evrendeki büyük olayları sembolize eder. Mitoloji tüm insanların hissettiği fakat açıklanamayan arzuların ve tutkuların sembolüdür. Yunan mitolojisi trajiktir. Yunanlılar genel olarak insanın uç isteklerini trajedi ile aktarırlar.²⁸ Oedipus, Cinderella, Psyche, Troyalı Helen, Don Juan Alaaddin ya da Gyges, Sinbad ya da Odysseus, Herkül ya da Samson, tüm insanlığın istekleri, arzuları, tutkuları ve umutlarının sembolüdürler. Bunlar

²⁵ Highet, 537.

²⁶ Highet, 513.

²⁷ William H. Pierson, Jr., Martha Davidson, Arts of the United States, A Pictorial Survey, The University of Georgia Press, 1975, 72.

²⁸ Highet, 522, 523, 525.

daima tekrar modellenirler. Tekrar tekrar batıl inanç ya da sanat ve dinin evrensel motifleri olarak ortaya çıkarlar. Kolektif bilinçsizliğin arke tipi olarak da adlandırılırlar.²⁹ Modern dünyada Yunan söylencelerinin birçok yeniden kullanımı, şiir, düzyazı ve dramda pek çok kereler görülür. Bununla birlikte çok önemli tek bir grup, modern Fransız oyunlarındaki 'neo-Hellenic' dramlarıdır. Bu hareketin Fransa'daki lideri Andre Gide'dir.³⁰ Çağdaş problemler Yunan mitolojisinin bir versiyonu olarak ele alınır. Fanteziler ve trajik kahramanlıklar problemlerin çözücüsüdür. Entrikalar mitolojideki temelin aynı dış çizgilerine sahiptir.

Modern oyun yazarları Yunan mitolojisini kendileri için birbirine bağlı olaylar dizisi olarak alırlar. Bunlar temaların araştırılmasında gerçekçi ya da izlenici detaylar açısından farklı sorunlara sahiptir. Aynı eğilim çağdaş olan müzik alanında Stravinsky'nin "Oedipus Rex" ve Satie'nin "Gymnopedies"inde, daha da iyisi Chirico'nun resimlerinde ve Maillol'un heykellerinde görülür. Bu temalar sadece basit dış çizgiler değil derin telkinler ve öne sürmeler içerir ki bu 'neo-Hellenic' dramın psikoloji ile el ele vermesinden kaynaklanır. Mitolojik öyküler insanın her yaşından, yani bizden, derin izler taşır.³¹

29 Hight, 524.

30 Hight, 531.

31 Hight, 532.